

NIEPOTRZEBNY (324) *ai*

niepotrzebny (322), niepotrzebny *a.* **niepotrzebni** (2); niepotrzebny *a.* niepotrzebni *Calep*; niepotrzebny : niepotrzebny *a.* niepotrzebni *SeklKat* (1:1).

W pisowni łącznej (293), *w rozłącznej* (31).

Oba e oraz o jasne.

sup naniepotrzebni(e)jszy (1).

sg m N niepotrzebny, naniepotrzebni(e)jszy (14). ◊ *G* niepotrzebn(e)go (5). ◊ *D* niepotrzebn(e)mu (2). ◊ *A* niepotrzebny (8). ◊ *I* niepotrzebnym (2). ◊ *f N* niepotrzebną (23) niepotrzebn(a) (1). ◊ *G* niepotrzebnéj (15); -éj (1), -(e)j (14). ◊ *D* niepotrzebnéj (2); -éj (1), -(e)j (1). ◊ *A* niepotrzebną (24). ◊ *I* niepotrzebną (8). ◊ *n N* niepotrzebné (16) [może też niepotrzebno *cf* NIEPOTRZEBNO]; -é (1), -(e) (15). ◊ *G* niepotrzebného (10); -ého (1), -(e)go (9). ◊ *D* niepotrzebn(e)mu (1). ◊ *A* niepotrzebn(e) (4). ◊ *I* niepotrzebnym (2). ◊ *pl N m pers* niepotrzebni (12). *subst* niepotrzebné (33); -é (5), -(e) (28). ◊ *G* niepotrzebnych (52). ◊ *D* niepotrzebnym (6). ◊ *A subst* niepotrzebné (61); -é (4), -(e) (57). ◊ *I m* niepotrzebn(e)mi *RejZwierc* (3), niepotrzebnymi (2) *GroicPorz*, *SkarŻyw*. *f* niepotrzebnymi (6) *MurzNT*, *BibRadz*, *BielKron*, *RejZwierc*, *ModrzBaz*, *RejPosWstaw*, niepotrzebnymi (4) *NiemObr*, *WujNT* (2), *VotSzl*; ~ -ęmi (1) *MurzNT*, -(e)mi (5). ◊ *L* niepotrzebnych (8).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde bez cytatu s.v. potrzebny*.

Który nie jest powodowany żadną istotną przyczyną i (lub) nie daje pożądanego skutku; supervacuum *PolAnt*, *Mącz*, *Calep*, *Vulg*; *inanis, inutilis* *Mącz*, *Modrz*, *JanStat*; *non necessarius* *Modrz*, *JanStat*; *superfluum* *JanStat* (324) : *LibLeg* 10/64; *RejPs* 143v, 178, 187v; Ciężko grzeszą ktorzi nieśpotrzeby przymuią [sakrament] [...] dla fwego niegodnego á niepotrzebnego bes wiari przigimowania tey chwalebney świętoſcy. *SeklKat* Y2; *MurzNT* 56 marg; *KromRozm II* h4v; yż tho nyepotrzebne pitanye thak długie *LibMal* 1553/173; *Diar* 93; *BielKom* F6v; *GroicPorz* C3, i3v, i4, bb2v, bb3, dd2v; *KrowObr* 20v, 139v, 166; Nie dáy iedno z nią ſpołkow niepotrzebnym bábam/ A owym ſzczybyetliwym wſzeteczny m ſaſiádam, *RejWiz* 59v; Iáko maſz w ſobie ſkromić niepotrzebne zbytki. *RejWiz* 190v, 5 marg, 7, 14, 14v, 60 marg (11); iż ſie nic zemnie nie dzyeie z żadnego vgonku/ áni z żądliwoſci iákyego o ſoby nyepotrzebnego mmimánia. *RejZwierz* A2v, 25 marg, 105v; Aby thu niemiáły wymowki pánie/ ktore ſie kwoli ciáłu w niepotrzebnych tańcáh y máłzkárách kocháią. *BibRadz* I 161a marg, *Act* 19/19; Achilles/ tym więcey był chutliwy ku pánnie/ począł z Greki około niepotrzebnych walek namowy czynić *BielKron* 58; ſzli tedy ku Budzyniowi [...] ále bárzo leniwie/ niepotrzebne czyniąc záſtánawíánia. *BielKron* 314; Drugie/ áby niepothrzebnych nakłádow nie czynili/ ná ſwoie dwory s poſpolitego ſkárbu. *BielKron* 415v, 238v, 327v, 395v; Vestitu nimio indulges, Spráwuyeſz ſobie niepotrzebne álbo koſztowne ſzáty. *Mącz* [169]a, 69c, 123c, 435c, 473b; Abowiem dobry człowiek/ o zbytki ſye nieprácuie/ áni roſkoſzy niepotrzebnych ſzuka. *SienLek* 10v; á przydawa ſye im z rzeczy ſłodkich/ gorących/ fuſzących/ ktoré iedzą álbo piją/ á czáſem z niepotrzebnych lékow *SienLek* 140v; *RejAp* 78; A nákoniec/ niechay naniepotrzebnieyſzy ptaſzek przyleci przed oczy iego/ iákie będye nań pilne dybánie iego *RejPos* 247; Ewányelia [...] Przeciwno ſtráchowi ſmierci/ y niepotrzebnemu ſmutkowi. *RejPos* 352, 23, 59v, 61, 134, 144 [2 r.] (11); (*nagł*) Može być krotofilá bez ſzkodliwych żártow. (-) MOgąc być miedzy wćciwemi ludźmi krotofile bez

owych [!] niepotrzebnych żártow *RejZwierc* 72v; iest iáko on piękny bránt v złotniká od kthorego iuż niepotrzebną żużelicę odłádzi *RejZwierc* 92; Potym kiedy sie [drzewo] rozroście/ niepotrzebne gáłáiki y liście gdzie go wiele obrzynay *RejZwierc* 107v; Y nierownoćby więcey przyśłtało kárác á hánowác ludzi myśli bępiecznych á niepotrzebnych/ niżlibyś im to pochwalác álbo im tego pomagác miał. *RejZwierc* 122v; Abowiem iefli sie puściłz z niewiádomá á z niepotrzebną zgráią/ thoć będą niepotrzebnych łciefzek wedle łwey myśli wiele vkázowác. *RejZwierc* 138; Bo iefli niepotrzebne włofy z głowy y z brody ośtrzygálfz/ páznogcie obrzezuiefz/ y coć ciáło łzkárádzi wizytko odmietuiefz od łiebie *RejZwierc* 147v; Kláftory niepotrzebne y ine dármochleby. *RejZwierc* 186v *marg*, A2v, 3, 16 [3 r.], 54, 71v (46); *BielSpr* 76; *WujJud* 31; *WujJudConf* 145, 173, 177v; *RejPosRozpr* b4v; *RejPosWstaw* 21v, 44v; Bo co niektorzy tę nářę pracę zá niepotrzebną po Brzełkiem y Krákwłkiem przekładzie powiedác śmieią *BudBib* Bv; Izali przewodzić będzie słowem nie potrzebnym *in verbo quod non proderit*/ á (bo) mowami niepożytecznemi? *BudBib Iob* 15/3, B, B2v, C3; *MycPrz* II Bv, Dv; tedy też y Chrístus vrząd łwoy krolewłki odda záś/ iáko iuż więcey nie potrzebny/ BOgu Oycu łwemu *CzechRozm* 182, 100v, 191, 249; *PaprPan* K2v, Y3; *ModrzBaz* 8v, 22, 26v, 31v, 91v (9); *SkarJedn* 100; *KochDryas* A2v; *Oczko* 24; nie łzukay przyczyny Lez niepotrzebnych *KochPs* 68; Co nam inřzého czynić/ iedno plákác łmutnie/ Pówiefzawłzy po wierzbach niepotrzebné lutnie. *KochPs* 200; y vřzy áby proznoći łłow nie potrzebnych y gorřzących nie łłucháiąc łwobodnymi ná łłowá Bożego przyięcie zořtawali [*lege*: zostawały] *SkarŻyw* 3, 30, 225, 348, 600; *NiemObr* 115; BOg żeć záplác/ Iendrzeiu/ żeś mię dziś vpoił: Boś wemnie niepotrzebné trofki vpokoił *KochFr* 76, 10; *ReszPrz* 84; To tu iuż ná oko widźicie/ częgo domiefzcźáią niepotrzebne bieśiády/ bezecne ob(ż)ářłtwa/ y wierutne opilřtwa *WerGośc* 220, 211, 261, 263; *KochPieś* 37; *GórnRozm* F *marg*; *ZawJeřt* 46; *ActReg* 18, 51; Kmiećie drog niepotrzebnych y łtegen przez żytá z žimy łřzedz máią *GostGosp* 34; A gdy sie odpráwi rządznie żywnoć bydłu/ tedy iuż łłomę coby niepotrzebną rozumiał po gumnie rośćiełác/ áby butfiálá *GostGosp* 82, 16, 166; *GrabowSet* Lv; *KochAp* 8; *OrzJan* 60; *WujNT przedm* 12 [2 r.], 13, s. 18 *marg*, *Act* 19/19; *WysKaz* 40, 42, 44; y dla oddalenia łporów niepotrzebnych/ które mogą sie wćczynác z różnoći zapifow dóbr nářznych/ vřtáwiamy *SarnStat* 944; Ale gdy Actá przy łádzie légáią, tedy tá przewłóká niepotrzebna. *SarnStat* 1286, 46, 58, 98, 161, 176 (13); *GrabPospR* N3, N4; *PowodPr* 19, 35, 46 [2 r.]; *SkarKaz* 123c, 159a; Abowiem gdyby te pieniádze w Koronie zořtály/ ktore [...] wynořzone bywáią. Tákuje do Turek zá niezdrowe máłmázye/ zá niepotrzebne kobierce/ zá chrome konie/ zá niepożyteczne łzáfiany/ [...] tedy v nas łácnoby było o pieniádze *VotSzl* D2v, B3v, C3; *CzahTr* L4; *GostCast* 37; *PaxLiz* B3v; *SkarKazSej* 662a; *KlonFlis* E4v; Lecż odpowie gołpodarz bárzo zřráłowány/ Y drogá niepotrzebną wielce łpracowány *KlonWor* 20, 48, 73.

niepotrzebny do czego (2): *WujNT* 563; Aż go [Boga] ogládam/ W žiemni żywiących/ kędy niepotrzebny Ięzyk/ y vřtá do noty chwalebney. *SzarzRyt* B4.

niepotrzebny komu (6): *RejPs* 44v; łthálá sie koronácyá Krolewey/ máło też nie podobnáá małżonkovey/ oprócz niektorych rzeczy pániám niepotrzebnych. *BielKron* 330; nie wdaway sie nic w porządki tobye niepotrzebne/ ále bądź pilen łłow Páńłkich *RejPos* 156, 152; *RejZwierc* 127; *Oczko* 29v.

niepotrzebny ku czemu (3): *RejWiz* 6; *WujJud* 109; y ma bydź [drzewo] w słuźey ná mieyfcách niepotrzebnych ku íchowaniu y miefzkaniu. *GostGosp* 82.

niepotrzebny na co (3): Niech zložę niepotrzebne ná tę gorę tłomoki. *SkarKaz* 123a. Cf »ni nacz niepotrzebny«.

W połączeniach szeregowych (7): *KrowObr* 188; *SarnUzn* H6; *ModrzBaz* 20; *ReszPrz* 59; Niepotrzebna/ íkwápliwa/ ábo o rzecz złą vczyniona przysięgá. *LatHar* 114; *WujNT* 795; Bo gdy íę y łami obaczá/ tá konfederacia pokaże íę bydź bezbożna nieprzyłtoyna: niefprawiedliwa: niepotrzebna/ y niebefpieczna. *PowodPr* 39.

W przeciwstawieniach: »niepotrzebny ... potrzebny (a. napotrzebniejszy) (8), lepszy, pożyteczny« (10): abychmy zrozumiełi czego nam potrzebnego nieođtawa: a o nie potrzebne íe nic niefstarali *RejPs* 60, 122, 174; *ComCrac* 12v; *KromRozm II* fv; *KrowObr* 165v; *KwiatKsiąż* C2v; *BielSpr* 2v; *ModrzBaz* 124; Niech pokuśnik nie mowi: duchowny poft lepszy á íielefny niepotrzebny. *SkarKaz* 120a.

W porównaniach (11):

Jako comparandum (10): nieođmietuy ze tedy nas miły panie z trzody twoiey iako owieczek niepotrzebnych ku rozdrapaniu wilkowi *RejPs* 113v; Vpomina prorok íprzećiwniki wiernego zebrania bofkiego/ áby íe vználi powiedáiąc íem íż íe wniwecz obroćá iáko ziele niepotrzebne ktore íeífce zá młodu bywa potłoczzone *RejPs* 196, 184, 209, 212; A kto nie bęđie według mnie przemiefzkawał [...] muśi być ođcięt iáko latorośł niepotrzebna *RejPos* 59v, 61v; *RejZwierc* 28, 74v, 155v.

Jako tertium comparationis (1): Stałem íe był ląźdemu [!] niepotrzebny iákoby on wzięmie zágrzebiony/ ktorego íuż żadna pámieć nieođtála/ á iákoby gárnek rofpáđły/ ktory íe íuż wniwecz przygodzić niemoże. *RejPs* 44v.

W charakterystycznych połączeniach: niepotrzebna(-y, -e) alterkacyja, appellacyja, baba, biesiada (2), bojaźń, brzemieź, burda, ceremonija (2), chciwość, cudo, dostojeństwo, drzewo, dworność (2), dylacyja, dyskursyja, dysputacyja, dzwonek, ekscepcyja, fabuła (2), frasunek, (po)gadka (4), gałąź (gałąźka) (5), gamrat (2), gra, kadzidło, kamień, kieliszek, klasztor, kłopot (3), kobierzec, konfederacyja, kontrowersyja, koszt (3), kropidło, krzyżyczek, kwestyja, latorośł (6), lek, lutnia, łapaczka, łotr, łyż, maskara, mnimanie, myśl (2), myto, nakład (6), nauka (2), nieużytek, obrazek, obrzędy, pień, pijaństwo, pismo (2), plugastwo, pokarm, postępek, powaśnienie, powłoka (2), praca (2), prożność (2), przewłaczanie, przydatek (2), przypadek, przysada (2), przysięga (3), pycha (4), pytanie, rada, reguła, rozkosz, rozmysły świata tego, rozpusta, słow(k)o (7), smutek, spor (3), sprawa (3), sprawiedliwość, strawa, swary, szata, szemracz, szkoda, ścieżka, ślub, świecznik, świegotanie, tańce, termin, tłomoki, tłuszczka, troska, trud (trudność) (7), trwoga, tumult, ubior (2), utrata (6), walka (4), włoczęga, włosy, wojna (2), wołanie, wskazanie, wymowka, wymysł (3), wynalazki, wyprawa, wystawa (2), wywod (2), zabawienie, zabaw(k)a (2), zabobon, zajście, zaloty (2), zastanawianie, zatrudnienie, zbytek (4), zgraja, ziele (zielsko) (3), zwada, zwłoka, żart, żółto brzuch, żużelica (2).

Wyrażenia: »chluba niepotrzebna« (2): *GrzegRóżn* O; też Krol o to się ma pilnie ítárác/ [...] żeby tym wfzytkim ítanom chlubeź niepotrzebna/ nadętość/ pycheź [arrogantiam, insolentiam, superbiam]/ y ínfze zarázy towarzýftwo ludzkie przerywájące/ ábo pfuiące od íał. *ModrzBaz* 19.

»niepotrzebne chwasty, foszki, śmieci« (1:1:1): A to niepotrzebne fołky A po nich tu nić nitrołky. *RejKup* h8; *RejZwierz* 100v; wypoćże s łiebie ony pirwłże á zámotáne łprawy łwoie [...] odrzuć ie iáko niepotrzebne łmiecie od łiebie. *RejZwierz* 162.

»ludzie niepotrzebni, człowiek niepotrzebny« = *ludzie bez stałego zatrudnienia i miejsca zamieszkania* (7:1): *UstPraw* K3; [*Likurgus*] Włzytki rzemiełłá y ludzi niepotrzebne z miáłtá wygnáł *BielKron* 272; *RejPos* 113; *RejZwierz* 146v, 187 [2 r.]; Lecż nierządnic/ y tych co do rołkołszy przyczynę dawáią/ y inłzych ludzi niepotrzebnych [*non necessarios homines*] z obozu zbyć/ ielt rzecz bárzo pożyteczná *ModrzBaz* 116; CYgáni álbo ludzie niepotrzebni/ będą przez nas z źiemie wywołáni *SarnStat* 523 [*idem UstPraw*].

»ni nacz niepotrzebny« (2): łłuchay iáko gwiazdy poleczą ná ziemię iáko z drzewá figowego łłicie/ ktore iuż ni nacz nie potrzebne bywa/ bo iuż ni nacz niepotrzebna będzie łzczyra náuká ich [*zwierzchników Kościoła*] *RejAp* 64.

»rzecz niepotrzebna« = *supervacua res Vulg; res non necessaria Modrz; minus in usu necessarium Cn* [w tym: *cum inf* (3)] [*szyk 16:14*] (30): *GlabGad* H4v; drudzy dołtateczni/ na próżné chleby i niepotrzebne rzeczy wolá vtracac *MurzHist* A4v; *GliczKsiąż* F, K2v; *RejZwierz* A2v; *BibRadz* I 3d marg, 461a marg; *BielKron* 173, 330, 334, 348v; zda mi łie że to ielth rzecz y trudná/ y podobno niepotrzebna *GórnDworz* I3v; *GrzegŚm* A3, A4; *RejZwierz* 20, 74, 147, 177; *BudBib Eccli* 3/23[25]; *PaprpPan* Cc3v; Widźimy/ że ná káždy dzień/ bárzo wielki kołzt idźie ná rozmáity łpręt/ ná kołztowne budowánie/ ná wydwrne potráwy/ y ná inłze rzeczy niepotrzebne. *ModrzBaz* 131, 50v; *NiemObr* 85; *ReszPrz* 76; *ActReg* 155; *GostGosp* 98; *WujNT* 26, 1.Tim 5/13; *VotSzl* D2v. Cf »w niepotrzebnych rzeczach«.

»w niepotrzebnych rzeczach« = *gdy nie ma potrzeby* (1): Czy grzełá przeciw bogu/ ktorzi w niepotrzebnych rzeczach włpominaią y mię boże. *SeklKat* F.

»sługa niepotrzebny« [*szyk 4:3*] (7): Iż chociaýbyłmy włzytek zakon wypenili [!]/ tedy powiedaymy iżechmy łłudzy nie potrzebni Pánu *RejPos* 152; Iáko nas piłmo niepotrzebnemi łługámi zowie. *RejZwierz* B2, 130, 130v; *WujJudConf* 145v; *SkarŻyw* 412; Pohámuymy iedno łámych łiebie/ [...] w chowániu łilu łług niepotrzebnych/ koni/ myłłiłtwá/ y inłzych rzecz bez miáry. *VotSzl* C4.

Szeregi: »niepotrzebny a bezrozmyłny« (1): á łzkodę przedłię łobie niepotrzebná á bezrozmyłná vczyni. *RejZwierz* [782]v.

»dworny a (i) niepotrzebny« (3): *BibRadz* I 3d marg; y to oboie/ y inłzych wiele tym podobnych piłm/ łam x. Arcybiłkup zgánił/ iáko dworne á niepotrzebne wywody y podobieńłtwá *CzechEp* 228, 227.

»marny a niepotrzebny« [*szyk 1:1*] (2): nádzrywáli łie iż [*Bóg*] wedle godnołci káżdego będąye ie rozładzał po zamkoch/ po vrzędziech/ po dołtoieńłtwach tych marnych á niepotrzebnych łwiátá tego. *RejPos* 316v, 172.

»niepłatny i niepotrzebny« (1): iákoby te [*uczynki*] tákież iáko y one/ nie płatne y nie potrzebne do zbáwienia były. *WujNT* 563.

»niepłodny a niepotrzebny« (1): gdyby [...] iemu łie w niey [*winnicy*] iáki głóg/ ábo iákie płone wino/ ábo iákie niepłodne á niepotrzebne łátorołle/ vmnożyć miáły. *RejPos* 59v.

»niepotrzebny a niepościwy« (1): Tákże obaczyli y łakomstwo y obzárftwo y ine niepotrzebne á niepościwe przypadki cielefne fwoie. *RejZwierc* 73.

»(jako) niepotrzebny i (abo, tak) niepożyteczny« [szyk 3:1] (4): *GrzegŚm* A3, A4; *RejPosWstaw* [41³]; tá wypráwá iáko niepotrzebna/ ták niepożyteczna fię być zdála/ poniewáz y łam Cefarz Turecki przyfięgę przymierza [...] przedtym [...] przyłłał *StrykKron* 722.

»niepotrzebny i nieprzystojny« (1): y zda łzye tho ye⁸⁰ Kro. mczi bicz nye potrzebne y nyeprziltoyne włzkazanye. *LibLeg* 11/171.

»niepotrzebny a nieuciwy« (1): A ták pościwego á stałego człowieká iuż áni krzywdá/ iuż áni zwádá/ iuż áni gniew/ áni żadna rzecz niepotrzebna á nie vćciwa nigdy go rułzyć nie może *RejZwierc* 74.

»niepotrzebny, (a) ni(k)czemny« [szyk 1:1] (2): iż káždy narod/ ięzyk fwoy/ y łpráwy łwe/ zdobić fie łthára/ iáko nalepyey może/ y piłząc czáfem theż ledá co/ y wyele nikczemnych á niepotrzebnych rzeczy *RejZwierc* A2v; *Mącz* 259a.

»płony a niepotrzebny« (1): iáko Ian s. nápiłał/ iż táką káżdą płoną á niepotrzebną łatorołł chce odciąć á chce iá kázác wrzucić do ognia wiecznego. *RejPos* 61.

»prożny a niepotrzebny« (1): áby to rzecz prózna á niepotrzebna być miała/ iż dzyecińftwo Pána Kriřtułowe [...] nam opiłał. *RejPosWstaw* 41v.

»sprośny i niepotrzebny« (1): V ktorých [katolików] naywięcey łprołnych/ y niepotrzebnych quełtiy/ y kárczemnych łwarow znaydziełz. *NiemObr* 175.

»niepotrzebny a (i) szkodliwy« [szyk 2:2] (4): *ComCrac* 12V; *GliczKsiąż* F; iáko Auguřtus Cefarz/ okołó łzkodliwych á niepotrzebnych walkách mowił. *OrzRozm* S4v; *RejZwierc* 73v.

»niepotrzebny ani użyteczny« (1): tedy też onyż to cudá vłtały/ iáko iuż niepotrzebne áni vżyteczne. *CzechRozm* 190.

»zbytni (a. zbyteczny), (a, i) niepotrzebny« [szyk 4:3] (7): A yełli Kryřtus co zbytneyego á nyepotrzebneho vczył/ tedyby nyebył dořkonálym miřtrzem/ á ták áni Bogyem. *KromRozm* II f; *Supervacuum*, Zbytny/ nyepotrzebny. *Mącz* 434c; *RejZwierc* 109; *RejPosWstaw* [21²]; *BudBib Eccli* 3/23[25]; *Calep* 1033b; ktore [pieniądze] do Włoch zá iedwabne y inne/ nam Polakom (ktorych przodkowie náłzy nie ználi) niepotrzebne y zbyteczne rzeczy/ wynořzone bywáią. *VotSzl* D2v.

»zły a (abo) niepotrzebny« (3): *RejPos* 61, 63; W wtorym przykazaniu łwym chce Bog po nas włzanowánia imienia łwego świętego: Naprzod do zadney [!] rzeczy złey ábo niepotrzebney onego nie włpomináiąc *PowodPr* 47.

[W przen:

Wyrażenie: »niepotrzebny chleb« = *darmozjad*, *próźniak*: i miałto wołka niepotrzebnych chlebow/ potrzebnych a godnych/ łłufny poczet chowali *MurzNT* 109v.]

a. W funkcji rzeczownika (5) :

»niepotrzebna« = *rzecz niepotrzebna* (2) : *CzechEp* 199; BO o pořłudze ktora fię dzieie świętym zda mi fię zá niepotrzebną piłác do was [ex abundantia est mihi scribere vobis]. *WujNT* 2.Cor 9/1.

»niepotrzebny« = *człowiek niepotrzebny* (3) : Y niepothrzebny czáfem fie przygodzi. *RejZwierc* 146v *margin*, *Bbb3*; *SkarŻyw* 292.

Synonimy: niepłatny, niepożyteczny, nieużyteczny, próżny, zbyteczny, zbytni.

Cf **POTRZEBNY**

JB